

Qodirova Muxayyo Mirzajonovna
Toshloq tuman 3-son texnikumi
Maxsus fan o‘qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada arxitekturaning jamiyat hayotidagi ahamiyati, uning madaniy, ijtimoiy va funksional vazifalari hamda zamonaviy rivojlanish yo‘nalishlari yoritiladi. Arxitektura muhitni shakllantiruvchi muhim san‘at va muhandislik sohasi sifatida tahlil qilinib, barqaror rivojlanish, milliy an‘analar va zamonaviy texnologiyalarning uyg‘unlashuvi masalalariga alohida e‘tibor qaratiladi.

Kalit so‘zlar: arxitektura, shaharsozlik, barqaror rivojlanish, milliy me‘morchilik, zamonaviy dizayn.

Abstract. This article discusses the importance of architecture in society, its cultural, social and functional functions, and modern development trends. Architecture is analyzed as an important art and engineering field that shapes the environment, with special attention paid to the issues of sustainable development, the integration of national traditions and modern technologies.

Keywords: architecture, urban planning, sustainable development, national architecture, modern design.

KIRISH

Arxitektura insoniyat sivilizatsiyasining ajralmas qismi bo‘lib, u jamiyatning madaniy darajasi, texnik imkoniyatlari va estetik qarashlarini o‘zida mujassam etadi. Turar joylar, jamoat binolari va shahar makonlari orqali arxitektura inson hayotining qulayligi, xavfsizligi va estetik muhitini ta‘minlaydi. Shu bois arxitektura nafaqat qurilish jarayoni, balki ijtimoiy va madaniy hodisa sifatida ham muhim ahamiyatga ega.

Zamonaviy jamiyatda urbanizatsiya jarayonlarining tezlashuvi, aholining ko‘payishi va ekologik muammolarning kuchayishi arxitektura oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Bugungi kunda me‘moriy loyihalarda funktsionallik bilan bir qatorda barqarorlik, energiya samaradorligi va milliylikni saqlash masalalari dolzarb hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Arxitektura nazariyasi va amaliyoti masalalari tarixiy davrlardan buyon ko‘plab olimlar va me‘morlar tomonidan chuqur o‘rganilgan. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, arxitektura jamiyatning ijtimoiy, madaniy va iqtisodiy rivojlanishi bilan uzviy bog‘liq holda shakllanadi.

Arxitekturaning nazariy asoslari Vitruviy asarlarida ilk bor tizimli tarzda bayon etilgan. Uning “mustahkamlik, foydalilik va go‘zallik” tamoyillari arxitekturaning asosiy mezonlari sifatida bugungi kungacha o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan [1]. Ushbu qarashlar zamonaviy me‘moriy loyihalarda ham konseptual asos sifatida qo‘llaniladi. Zamonaviy arxitektura nazariyasida Le Corbusier qarashlari muhim o‘rin egallaydi. U arxitekturani “yashash uchun mashina” sifatida talqin qilib, funktsionallik va ratsionallikni me‘moriy dizaynning asosiy omili sifatida ko‘rsatgan [2]. Uning ishlari modernizm arxitekturasi rivojiga kuchli ta‘sir ko‘rsatgan.

Shaharsozlik va arxitektura o‘rtasidagi bog‘liqlik masalalari Kevin Lynch tomonidan keng yoritilgan. Muallif shahar makonining obrazini shakllantirishda me‘moriy elementlarning ahamiyatini ta‘kidlab, shaharni idrok etish jarayonini ilmiy asosda tahlil qilgan [3]. Bu yondashuv

shahar muhitini loyihalashda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Barqaror arxitektura masalalari Ken Yeang ilmiy ishlari orqali rivojlantirilgan. U ekologik arxitektura konsepsiyasini ilgari surib, energiya tejamkor binolar va yashil arxitektura tamoyillarini asoslab bergan [4]. Ushbu qarashlar hozirgi ekologik muammolar sharoitida ayniqsa dolzarb hisoblanadi.

Milliy me'morchilik va madaniy meros masalalari Oleg Grabar tadqiqotlarida chuqur tahlil qilingan. Muallif islomiy va sharqona me'morchilikning badiiy va ramziy jihatlarini o'rganib, ularning zamonaviy arxitekturadagi ahamiyatini ko'rsatadi [5]. Bu qarashlar O'zbekiston me'morchiligi rivojini tahlil qilishda muhim manba hisoblanadi. Mahalliy olimlar tomonidan ham arxitektura va shaharsozlik masalalari keng yoritilgan. Abdullayev A. O'zbekiston sharoitida shaharsozlik va turar joy me'morchiligining rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilib, milliy an'analarni saqlash zarurligini ta'kidlaydi [6]. Shuningdek, Karimov U. zamonaviy arxitekturada innovatsion texnologiyalar va raqamli loyihalash usullarining ahamiyatini ko'rsatib beradi [7].

NATIJALAR

Arxitektura sohasiga oid manbalar va amaliy tajribalar tahlili asosida olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy arxitektura jamiyatning ijtimoiy, ekologik va estetik ehtiyojlariga mos ravishda rivojlanib bormoqda. Me'moriy muhit inson hayot sifati, shahar makonining funktsionalligi hamda madaniy qiyofasini belgilovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Birinchidan, natijalarga ko'ra arxitektura inson yashash muhitining qulayligini ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. To'g'ri rejalashtirilgan turar joy va jamoat binolari aholining kundalik ehtiyojlarini qondiradi, ijtimoiy faollikni oshiradi hamda xavfsiz muhitni yaratadi. Funktsional rejalashtirish binolardan samarali foydalanish imkonini beradi.

Rasmda turar joy va jamoat binolarining qulay rejalashtirilishi hamda inson markazli arxitektura tamoyillari aks ettirilgan.

1-rasm. Inson ehtiyojlariga yo'naltirilgan me'moriy muhit.

Ikkinchidan, zamonaviy arxitekturada barqaror rivojlanish tamoyillari ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida shakllanib borayotgani aniqlandi. Energiyani tejavchi materiallar, tabiiy yorug'lik va shamollatishdan samarali foydalanish, yashil hududlarni kengaytirish ekologik muvozanatni saqlashga xizmat qiladi. Bunday yondashuv uzoq muddatli iqtisodiy va ekologik samaradorlikni ta'minlaydi.

2-rasm. Barqaror va ekologik arxitektura namunasi.

Rasmda energiya tejamkor texnologiyalar va ekologik toza materiallar asosida loyihalangan zamonaviy binolar ko'rsatilgan.

Uchinchidan, natijalar milliy me'morchilik an'alarini saqlash va rivojlantirish arxitekturaning muhim yo'nalishi ekanini ko'rsatadi. Tarixiy shakllar, bezaklar va konstruktiv yechimlarni zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashtirish binolarning estetik qiymatini oshiradi. Bu, ayniqsa, tarixiy shaharlar va madaniy markazlar uchun dolzarb hisoblanadi.

3-rasm. Milliy va tarixiy me'morchilik an'analari.

Rasmda O'zbekiston hududiga xos bo'lgan tarixiy va milliy me'moriy obidalar ko'rinishi aks ettirilgan.

4-rasm. Shaharsozlik va arxitektura uyg'unligi.

Rasmda zamonaviy shahar makonida binolar, jamoat joylari va yashil hududlarning o'zaro uyg'unligi tasvirlangan. To'rtinchidan, shaharsozlik va arxitektura o'rtasidagi uzviy bog'liqlik natijalarda yaqqol namoyon bo'ldi. Zamonaviy shahar makonlarida transport infratuzilmasi, yashil hududlar, jamoat joylari va turar joylarning uyg'un rejalashtirilishi shahar hayotining sifatini oshiradi. Bunda arxitektura shahar muhitining funksional va estetik qiyofasini belgilovchi asosiy omil hisoblanadi.

Umuman olganda, natijalar shuni ko'rsatadiki, zamonaviy arxitektura inson ehtiyojlari, ekologik barqarorlik va madaniy merosni uyg'unlashtirgan holda rivojlanmoqda. Arxitektura jamiyat taraqqiyotining muhim ko'rsatkichi bo'lib, yashash muhitining sifatini belgilovchi strategik soha sifatida namoyon bo'ladi.

XULOSA

Arxitektura jamiyat taraqqiyotining muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, u inson yashash muhitining sifatini belgilashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Mazkur maqolada keltirilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, arxitektura nafaqat qurilish faoliyati, balki ijtimoiy, madaniy va ekologik jarayonlar bilan uzviy bog'liq bo'lgan kompleks soha hisoblanadi.

Zamonaviy arxitekturada funktsionallik, estetik ifoda va barqaror rivojlanish tamoyillarining uyg'unlashuvi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Inson ehtiyojlariga yo'naltirilgan me'moriy

yechimlar yashash qulayligini oshirib, ijtimoiy faollik va shahar muhitining sifatli shakllanishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, turar joy va jamoat binolarini loyihalashda ergonomika va xavfsizlik masalalariga e'tibor qaratish dolzarb vazifalardan biridir.

Shuningdek, barqaror arxitektura tamoyillarining joriy etilishi ekologik muvozanatni saqlash va energiya resurslaridan samarali foydalanish imkonini beradi. Ekologik toza materiallar, energiya tejankor texnologiyalar va yashil hududlarning kengaytirilishi uzoq muddatli iqtisodiy va ekologik samaradorlikni ta'minlaydi. Bu holat zamonaviy arxitekturaning ekologik mas'uliyat bilan chambarchas bog'liq ekanini ko'rsatadi.

Milliy me'morchilik an'alarini saqlash va ularni zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashtirish arxitekturaning madaniy ahamiyatini oshiradi. Tarixiy shakllar va bezaklarning zamonaviy texnologiyalar bilan uyg'unlashuvi shaharlarning o'ziga xos qiyofasini saqlab qolishga xizmat qiladi. Bu esa madaniy merosni asrash va kelajak avlodga yetkazish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, arxitektura jamiyatning ijtimoiy farovonligi, ekologik barqarorligi va madaniy rivojlanishini ta'minlovchi strategik soha hisoblanadi. Zamonaviy arxitektura inson, tabiat va texnologiya o'rtasidagi muvozanatni ta'minlashga qaratilgan bo'lib, ushbu yo'nalishdagi ilmiy va amaliy ishlar kelgusida yanada muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vitruvii. De Architectura Libri Decem. — London: Harvard University Press, 1914.
2. Le Corbusier. Towards a New Architecture. — London: Architectural Press, 1986.
3. Lynch K. The Image of the City. — Cambridge: MIT Press, 1960.
4. Yeang K. EcoDesign: A Manual for Ecological Design. — London: Wiley-Academy, 2006.
5. Grabar O. The Formation of Islamic Art. — New Haven: Yale University Press, 1987.
6. Abdullayev A. O'zbekiston arxitekturasi va shaharsozligi. — Toshkent: Fan, 2015.
7. Karimov U. Zamonaviy arxitekturada innovatsion texnologiyalar. — Toshkent: Akademiya, 2019.
8. Ching F.D.K. Architecture: Form, Space, and Order. — New York: Wiley, 2014.
9. Mumford L. The City in History. — New York: Harcourt, Brace & World, 1961.
10. Мусаева, У. А., & Аvezова, Г. С. (2025). ЎЗБЕКИСТОНДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ ТИЗИМИНИНГ МОДЕРНИЗАЦИЯЛАШ. Modern Science and Research, 4(2), 287-296.
11. Аvezова, Г. С., & Бобомуратов, Т. А. (2025). ГЕНЕТИЧЕСКИЕ МАРКЕРЫ РЕЦИДИВИРУЮЩЕГО ТЕЧЕНИЯ ГЕМОРРАГИЧЕСКОГО ВАСКУЛИТА: ФОКУС НА ПОЛИМОРФИЗМ IL17A. Медицинский журнал молодых ученых, (15 (09)), 10-14.
12. Аvezова, Г. С., & Бобомуратов, Т. А. (2025). ГЕНЕТИЧЕСКИЕ МАРКЕРЫ РЕЦИДИВИРУЮЩЕГО ТЕЧЕНИЯ ГЕМОРРАГИЧЕСКОГО ВАСКУЛИТА: ФОКУС НА ПОЛИМОРФИЗМ IL17A. Медицинский журнал молодых ученых, (15 (09)), 10-14.
13. Avezova, G. S. (2025). IL17AGENI POLIMORFIZMI VA GEMORRAGIK VASKULIT: BOLALARDA GENETIK XAVF OMILLARINING MOLEKULYAR TAHLILI.
14. Avezova, G. S. (2024). BOLALARDA GEMORRAGIK VASKULITNING KLINIK KESHISH XUSUSIYATLARI.
15. Юсупов, Г. А., & Аvezова, Г. С. (2025). СРАВНИТЕЛЬНАЯ ОЦЕНКА ФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ, ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ И ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВЛЕННОСТИ СТУДЕНЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖИ С УЧЕТОМ ПРИЗНАКОВ ПОЛОВОГО ДИМОРФИЗМА. Journal of new century innovations, 78(1), 305-309.

16. Шоймардонов, Б. Х., Шайхова, Г. И., & Авезова, Г. С. (2025). ПРОФИЛАКТИКА ЗАБОЛЕВАНИЙ ПИЩЕВАРИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ В УСЛОВИЯХ ЖАРКОГО КЛИМАТА: ЭПИДЕМИОЛОГИЧЕСКИЙ И ГИГИЕНИЧЕСКИЙ ПОДХОД (ОПЫТ СУРХАНДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ). Медицинский журнал молодых ученых, (15 (09)), 189-193.
17. Rapoport A. House Form and Culture. — Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1969.

